

นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูกับคุณลักษณะของครูที่ดี Students Practicing Teacher Professional Experience and Characteristics of A Good Teacher

พระสมพงษ์ ณฐฐิโก (เต่าเจ้า)

PhraSompong Natthiko (Thaongao)

นิสิตหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Doctor of Education in Teaching Social Studies

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E: mail: sompong.tha@mcu.ac.th

Received : October31, 2023;

Revised : November13, 2023;

Accepted : December3, 2023

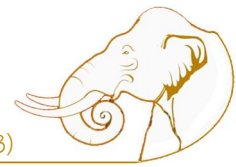
บทคัดย่อ

การพัฒนาองค์กรให้ประสบความสำเร็จดังที่ตั้งเป้าหมายไว้ คือ การปฏิบัติงานแบบมืออาชีพ หากขาดความสามารถในการทำงานไม่ว่าองค์กรนั้นจะมีผู้มีความรู้สูงหรือมีทรัพยากรมากเพียงใดก็ยากที่จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้ ครูเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาสติปัญญาของเยาวชนเป็นบุคคลที่มีความหมายอย่างมากต่อกระบวนการให้การศึกษา คือ ครูจะต้องสนใจเอาใจใส่ต่อปัญหาของนักเรียน ตอบปัญหาให้กระจ่าง รู้จักรงับอารมณ์ การอดทนวางตัวให้เหมาะสม มีการสื่อสารที่ดีกับนักเรียน มีความเป็นกลางและเข้าใจในการตัดสินใจ เพราะฉะนั้นนักเรียนแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน ต่อมาก็คือนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูต้องเป็นผู้ที่มีการปรับปรุงตัวเองอยู่ตลอดเวลา ทันโลกทันเหตุการณ์ ทันสมัย เนื่องจากนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนิสิตนักศึกษาประชาชนทั่วไปได้ศึกษาเข้าใจคุณลักษณะของครูที่ดี ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ คุณลักษณะของครูทางพระพุทธศาสนา 7 ประการ ประกอบด้วยคุณสมบัติ 7 ประการ คือ 1) ปิโย ย (น่ารัก) 2) ครุ (น่าเคารพ) 3) ภาวนิโย (เป็นผู้มีความรู้) 4) วตตัจ (มีระเบียบแบบแผน) 5) วจนกขโม (อดทนต่อถ้อยคำ) 6) คมภีรณจกถกตตา (แถลงเรื่องได้อย่างลึกซึ้ง) 7) โนจภูฐานะ นิโยชเย (ไม่ชักนำไปในทางเสื่อม)และการถ่ายทอดความรู้เพื่อให้ได้ความชัดเจนและตรงกับเนื้อหาในบทความ

คำสำคัญ: คุณลักษณะพึงประสงค์; พระพุทธศาสนา; การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

Abstract

The Developing an organization to be successful as the goal is set is to perform professional work. Without the ability to work, no matter how highly knowledgeable people or how many resources the organization has, it will be difficult to succeed. according to the target Teachers are important people in the intellectual development of youth. They are people who have great meaning in the educational process. Teachers must be interested

in students' problems. Answer the problem clearly. Know how to suppress emotions
 Patience and proper posture Have good communication with students Be neutral and
 understand decision making Because each student is different. Next is that teaching
 professional experience students must be people who are constantly improving
 themselves. Keep up to date with current events, because students practicing teaching
 professional experience need to depend on each other. This article is intended for students.
 Students in the general public have studied and understood the characteristics of good
 teachers. According to Buddhist principles "includes the 7 characteristics of a Buddhist
 teacher consist of 7 qualities: 1) piyo ya (lovely) 2) guru (respectable) 3) bhavaniyo
 (knowledgeable) 4) vattaja (have a method) 5) vajakkhamo (patient with words) 6)
 Kambhīraññacakkhattā (Statement of the matter in depth) 7) Nojattāne niyojaye (not
 leading in a degenerate direction) and transferring knowledge to gain clarity and match the
 content of the article.

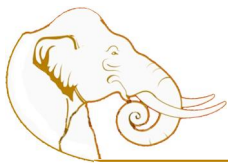
Keyword: Desirable Characteristics; Buddhism; Student Teacher

บทนำ

งานครูเป็นงานที่ยากมีความยุ่งยากสลับซับซ้อนมาก งานของครูจะประสบความสำเร็จได้ก็
 ต่อเมื่อสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามที่ต้องการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มี
 ความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งบุคคลที่สำคัญที่สุด คือ “ครู” เพราะครูเป็นผู้มีบทบาท
 สำคัญในการพัฒนาโดยรอบด้านผู้เรียน ครูเป็นบุคลากรที่ทรงคุณค่าและมีคุณูปการยิ่ง สังคมไทยในอดีตได้
 มีการยกย่องเคารพนับถือครูว่าเป็นปูชนียบุคคลมาทุกสมัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) การจัดการศึกษา
 ในด้านวิชาชีพครูนอกจากการเรียนในทางทฤษฎีแล้ว การฝึกภาคปฏิบัติงานวิชาชีพเป็นสิ่งสำคัญอีกประการ
 หนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนในวิชาชีพนั้นมีความรู้ความสามารถในการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพทางการสอน
 เพื่อให้เกิดประสบการณ์ในงานของครู หรือที่เรียกว่าการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูถือได้ว่ามีความสำคัญยิ่ง
 ต่อการผลิตครูที่จะให้ได้ครูที่มีคุณภาพ เพราะว่าการฝึกประสบการณ์วิชาชีพเป็นกระบวนการผลิต
 กระบวนการหนึ่งในสาขาอาชีพนั้น เป็นต้น

ผู้ที่ประกอบวิชาชีพครู จะต้องเป็นบุคคลที่อุทิศกำลังกายและกำลังใจเพื่อให้อาชีพครูเป็น
 อาชีพที่ควรค่าแก่การยกย่องนับถือ และได้รับความไว้วางใจจากบุคคลทั่วไปในสังคมนอกจากนี้ครูใน
 สหัสวรรษใหม่ต้องสามารถพัฒนานักเรียนของตนให้มีสมรรถภาพและทัศนคติอันเป็นพื้นฐาน เช่น ความคิด
 สร้างสรรค์ การยอมรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง ความสามารถในการเข้าใจและตัดสินใจ ทัศนนะ การคิด
 วิเคราะห์ การกำหนดปัญหาและการแก้ปัญหา ต้องเป็นครูที่มีความสามารถเชิงวิชาชีพมีความรู้ในวิชาการ
 ทันต่อการก้าวหน้าซึ่งส่งผลต่อคุณลักษณะของครูที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคม (สำนักงาน
 คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541)

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาวิชาชีพครูนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการที่จะเข้ารับ
 การฝึกในสถานศึกษานั้น ๆ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, (2545) ได้อธิบายไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน
 และกิจกรรมพัฒนานักศึกษาครูให้เป็นผู้มีคุณลักษณะที่ดีตามที่สังคมต้องการเป็นครูดีครูเก่ง มีจิตสำนึกใน
 ความเป็นครูเป็นแบบอย่างที่ดีมีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม มีวินัยมีจริยธรรมวิชาชีพครูพร้อมที่จะออกไป

ประกอบวิชาชีพครูอย่างสมศักดิ์ศรีและมีคุณภาพ ทั้งนี้การพัฒนานักศึกษาครูให้มีคุณลักษณะที่ดี สถานศึกษาที่เป็นหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพ โดยเฉพาะครูพี่เลี้ยงที่สถานศึกษาแต่งตั้งมอบหมายให้ดูแล นักศึกษา จะรับทราบพฤติกรรมอันเป็นคุณลักษณะทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของนักศึกษาเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ดูแลใกล้ชิดกับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมากที่สุด

พัชรินทร์ รุจิรานุกูล, และธันวดี ดอนวิเศษ, (2559) ได้กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านการปฏิบัติตนของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ได้แก่ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ และไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคมของศิษย์และผู้รับบริการวิชาชีพ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกที่มีระดับการ แสดงออกที่เป็นปัจจุบันและประพฤติกรรมการแสดงออกที่ระดับที่คาดหวัง อุปนิสัยส่วนบุคคลความสามารถ ที่แสดงออกให้ผู้อื่นเห็นเป็นที่พึงพอใจ ส่วนด้านการทำงานเป็นทีม คือ การทำงานร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันในการสนับสนุนกันทำงาน เพื่อให้การทำงานนั้น ๆ บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เดียวกัน เป็นต้น

วัตถุประสงค์

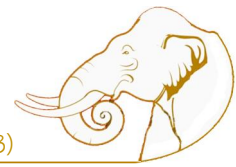
บทความนี้มีวัตถุประสงค์เขียนขึ้นเพื่อให้นิสิต นักศึกษาประชาชนทั่วไปได้ศึกษาเข้าใจ คุณลักษณะของครูที่ดี 5 ประการ ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) ฝึกฝนแนะนำ 2) สอนให้ เข้าใจแจ่มแจ้ง 3) สอนศิลปวิทยาให้ไม่ปิดบัง 4) ยกย่องเชิดชู 5) ป้องกันในทิศทั้งปวง

วิธีการศึกษา

บทความวิชาการนี้มีขอบเขตของเนื้อหา ได้แก่ คุณลักษณะของครูที่ดี ตามหลักธรรมทางพุทธ ศาสนา

ความหมายของลักษณะของครูที่ดี

ลักษณะของตัวบุคคล คือ ลักษณะรูปร่างหน้าตา กริยาท่าทาง น้ำเสียง การพูด การแต่งกาย การแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ความสนใจ ความต้องการ การที่บุคคล มีบุคลิกภาพที่ดีเยี่ยมเป็นที่ ยอมรับของผู้อื่นนอกจากการศึกษา ความสามารถและความประพฤติ ดังที่ ราชบัณฑิตสถาน, (2556) ได้ อธิบายไว้ว่า ลักษณะ หมายถึง สมบัติเฉพาะตัว ลักษณะของครูแต่ละคน ส่วนคำว่า “ครู” มาจากศัพท์ ภาษาสันสกฤตว่า คฺรุ และภาษาบาลี “ครุ, ครุ” และครู คือ บุคคล ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษามีหน้าที่ หลักทางด้านจัดการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ใน สถานศึกษาปฐมวัยขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน เพื่อความเจริญออก งามด้านวิชาความรู้ ความสามารถ สติปัญญา ทักษะ ทางสังคม การคิด การพัฒนาต่าง ๆ อย่าง เหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน แต่ละระดับชั้น รวมถึงให้มีการปฏิบัติและฝึก แนวทางในการทำงาน โดยใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ บนพื้นฐานความรู้ ความสามารถ และเป้าหมายของ ผู้เรียนแต่ละคน หรือระบบการจัดการศึกษาแบบต่าง ๆ อธิบาย วรบำรุงกุล, (2560) ได้กล่าวว่า ผู้ประกอบ วิชาชีพครูต้องมีองค์ประกอบหรือมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ มาตรฐานการ ประกอบวิชาชีพ หมายถึง

ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ในการประกอบ วิชาชีพรู เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์คุณภาพของผู้ประกอบวิชาชีพรู และต้องมีการพัฒนาวิชาชีพรู อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ครู คือ แบบอย่างที่ดีของศิษย์เป็นผู้สร้างสมาชิกใหม่ของสังคมให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพต่อสังคม ฉะนั้นผู้ดำเนินอาชีพครูจึงต้องเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และใฝ่พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

1. ลักษณะของครูที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา

คุณลักษณะของครูทางพระพุทธศาสนา 7 ประการ ประกอบด้วยคุณสมบัติ 7 ประการ คือ 1) ปิโย 2) ครุ 3) ภาวนีโย 4) วตตา จ 5) วจนกขโม 6) คมภีรณจ กถิตตา 7) โน จฏฐาเน นิโยชเย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548)

1. ปิโย เป็นผู้น่ารัก เป็นที่รัก ประกอบด้วย เมตตา ทำให้ผู้ที่เข้าไปหานั่งใกล้รู้สึกว่ามีเพื่อน ทำให้เกิดความชุ่มฉ่ำใจ พระพุทธเจ้าทำให้พระสาวกมีความสดชื่น มีความอบอุ่นใจ มีความสบายใจ ท่านมีเมตตา ท่านมีลักษณะเป็นปิโย ก็จะมีรู้สึกสบายใจ เหมือนมีเพื่อนดูแลอยู่ตลอดเวลา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2558) ได้อธิบายเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูทางพระพุทธศาสนา ด้านพรหมวิหารธรรม 4 ประการ ไว้ว่า 1) เมตตา คือ ความรักปรารถนาดีอยากให้อีกคนหนึ่งมีความสุข คิดทำประโยชน์แก่ลูกศิษย์ 2) กรุณา คือ ความสงสารช่วยเหลือให้พ้นความทุกข์ยากเดือดร้อนของลูกศิษย์ 3) มุทิตา คือ ความยินดี ลูกศิษย์อยู่ดีมีปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อลูกศิษย์ได้ดี 4) อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง พิจารณาเห็นด้วยปัญญาจิตใจตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง

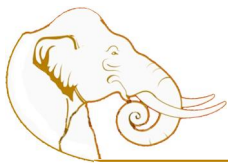
สรุปได้ว่า ปิโย คือ ทำตนให้เป็นคนน่ารักเป็นผู้มีเมตตา สนับสนุนแก่ศิษย์เพื่อให้ลูกศิษย์มีความสบายใจชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ใต้อถาม ด้านพรหมวิหารธรรม 4 เมื่อประพฤติปฏิบัติตามหลักของพรหมวิหารธรรมข้างต้นยิ่งจะส่งผลให้เป็นผู้น่ารัก น่าเคารพ น่าศรัทธาของศิษย์มากยิ่งขึ้น เป็นต้น

2. ครุ มีบุคลิกที่น่าเคารพเลื่อมใส คือ น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควร แก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย ครูผู้ประกอบด้วยคุณธรรมประการที่สองนี้ต้องตั้งอยู่ในพระ 5 ประการ (สันติ บุญภิรมย์, 2557)

สรุปได้ว่า ครุ คือ ครูจะต้องดูแลและปกครองศิษย์ให้ศิษย์มีความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และรู้สึกปลอดภัย เป็นต้น

3. ภาวนีโย มีความคิดและบุคลิกภาพน่าชื่นชม คือ กระทำตนให้เป็นที่เจริญน่ายกย่องของศิษย์และบุคคลทั่วไป มีความรู้และภูมิปัญญาอย่างแท้จริง ใ้ว่าครูจะทำเพื่อหวังผลจะให้คนอื่นยกย่องชมเชยคอยให้การช่วยเหลือลูกศิษย์ทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องให้วิชาความรู้ เรื่องของการเรียน เรื่องของการดำเนินชีวิต มีพุทธพจน์ที่ตรัสถึงพระภิกษุเถระเป็นที่เจริญใจไว้ว่า เพราะประกอบด้วยธรรม 5 ประการคือ “ไม่กำหนดในสิ่งที่เป็นเหตุให้กำหนดไม่ขัดเคืองในสิ่งที่เป็นเหตุให้ขัดเคือง ไม่หลงในสิ่งเป็นเหตุให้หลง ไม่โกรธในสิ่งที่เป็นเหตุให้โกรธ ไม่มัวเมาในสิ่งที่เป็นเหตุให้มัวเมา” หรือ “เป็นผู้ปราศจากราคะเป็นผู้ปราศจากโทสะ เป็นผู้ปราศจากโมหะ เป็นผู้ไม่ลบลบลูกคุณท่าน เป็นผู้ไม่ตีตนเสมอ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500)

สรุปได้ว่า ภาวนีโย คือ เป็นผู้ที่มีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ และให้มีสมรรถภาพในการทำงานอยู่เสมอ เป็นต้น

4. วัตตา จ มีลักษณะท่าทางพูดจาทำให้คนเห็นคล้อยตามได้ คือ คำพูดที่ครูใช้จะต้องเป็นคำพูดที่มีเหตุผล ไม่พูดเหลวไหลและเป็นคำพูดที่น่าเชื่อถือให้ความจริงแก่ทุกคน พูดถูกกาลเทศะ พูดในสิ่งที่เกิดประโยชน์ ทั้งนี้ ทวีป อภิสัทธี, (2556) ได้กล่าวไว้ว่า 1) แจ่มแจ้ง “สันทัสสนา” คือ ชี้แจงให้เห็นได้ชัดเจน 2) จูงใจ “สมาทปนา” คือ ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ 3) แกล้วกล้า “สมุตเตชนา” คือ ระวังใจให้อาจหาญแกล้วกล้า 4) ระวัง “สัมปหังสนา” คือ ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นระวัง

สรุปได้ว่า วัตตา คือ รู้จักพูด ให้ศิษย์เข้าใจได้ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ สอนในสิ่งที่ถูกต้องไม่บิดเบือน เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เป็นต้น

5. วจนกขโม มีบุคลิกภาพนิ่งเรียบ คือ เป็นผู้มีความอดทนต่อถ้อยคำวิพากษ์วิจารณ์ของคนอื่นได้ กระทำตนให้เป็นบุคคลที่เคารพกฎระเบียบ มีระเบียบแบบแผน ขณะเดียวกันก็อบรมตักเตือนศิษย์ให้เป็นผู้มีระเบียบพร้อมทั้งปรับปรุงพฤติกรรมตนเอง

สรุปได้ว่า วจนกขโม คือ พร้อมที่จะรับฟังการซักถาม คำเสนอแนะและคำวิพากษ์วิจารณ์ได้ เป็นต้น

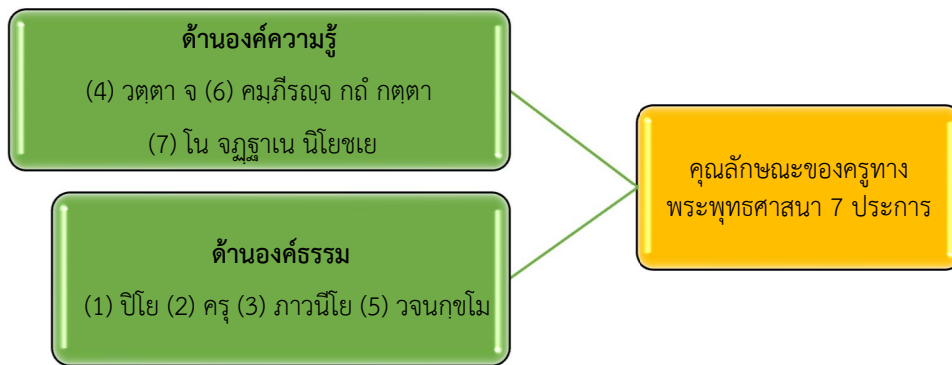
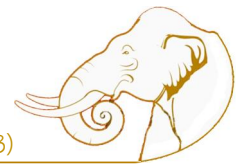
6. คมภีรณจ กถิ กตตา มีบุคลิกภาพสุขุมลุ่มลึกชวนให้เกิดความสนใจอยากศึกษา ถือเป็นผู้ที่มีความสามารถอธิบายเรื่องที่ยากลึกซึ้ง ให้สามารถเข้าใจได้ง่ายแจ่มแจ้งเหนือความคาดเดา ทำให้ศิษย์หรือผู้ใกล้ชิดได้รับความรู้ซาบซึ้งไปด้วย ดังที่ สันติ บุญภิรมย์, (2557) กล่าวไว้ว่า ให้ศิษย์เกิดความคิดรวบยอดในเนื้อหาสาระของแต่ละหัวข้อเรื่องที่จะทำการสอน แล้วจึงทำการสอนในรายละเอียดต่อไป แสดงเหตุผลให้ศิษย์รับรู้รับทราบในการเรียนรายวิชานั้น ๆ ว่าเป็นรายวิชาหลัก รายวิชาบังคับ รายวิชาสัมพันธ์ หรือรายวิชาเลือก พร้อมทั้งแสดงเหตุผลความจำเป็นที่ต้องเรียน ในแต่ละรายวิชา และสรุปเนื้อหาสาระให้ศิษย์ได้ดูเป็นตัวอย่าง เพื่อให้ศิษย์สามารถสรุปเนื้อหาที่เรียน การสรุปต้องนำไปสู่การปฏิบัติได้

สรุปได้ว่า คมภีรณจจะ กถิ กตตา คือ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจได้ถูกต้องแม่นยำ เป็นต้น

7. โน จกฐาเน นิโยชเย ตั้งมั่นอยู่ในความดีงาม คือ เป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในการแนะนำสิ่งที่ดีงามไม่แนะนำในทางเหลวไหลหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย กลับเป็นผู้ทำเป็นแบบอย่างแก่ผู้พบเห็น ทำให้เกิดแรงจูงใจ อยากรนำมาประพฤติปฏิบัติตามนั้นพระพุทธองค์ตรัสว่าควรคบผู้มีคุณสมบัติตามที่กล่าวมา แม้จะถูกขับไล่ก็ควรเข้าไปหาตั้งความในพุทธภาษิตที่ตรัสสรุปไว้ว่า “มิตรเป็นที่รัก เป็นที่เคารพเป็นที่ยกย่องเป็นนักพูด เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ ไม่ชักนำในอธรรมในโลกนี้ฐานะเหล่านี้มีอยู่ในบุคคลใด บุคคลนั้น จักว่าเป็นมิตรผู้มุ่งประโยชน์ และอนุเคราะห์ผู้ต้องการจะคบมิตร ควรคบมิตรเช่นนั้นแม้จะถูกขับไล่ก็ตาม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุปได้ว่า โน จกฐาเน นิโยชเย คือ ไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางที่เสื่อมเสีย ควรละเว้นอบายมุขทุกอย่าง เป็นต้น ผู้เขียนสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 ลักษณะของครูที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา

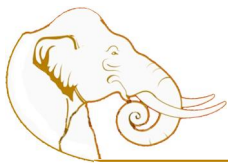
กล่าวได้ว่า คุณลักษณะครูทางพระพุทธศาสนา 7 ประการ สะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ ได้แก่ องค์ความรู้ และ องค์ธรรม เป็นต้น

2. การถ่ายทอดความรู้

ครูเป็นผู้สอนนักเรียนในหน้าที่นี้ของครูจึงต้องอนุเคราะห์ถ่ายทอดศิลปวิทยาให้นักเรียน ผู้เขียนสามารถสรุปหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ศิลปวิทยา ดังนี้ 1. ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี 2. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง 3. สอนศิลปวิทยาให้อย่างไม่ปิดบัง ดังนี้

1. ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี แนะนำสิ่งที่ดีงามที่เป็นประโยชน์ที่เป็นเรื่องสร้างสรรค์ ครูต้องทำตัวเป็นแบบอย่างด้วย แนะนำการศึกษาและอาชีพที่เหมาะสมให้แก่ศิษย์ เพื่อช่วยให้ศิษย์ของตนสามารถเลือกวิชาเรียนได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ครูต้องคำนึงถึงสติปัญญา ความสามารถ และความถนัดของบุคลิกภาพของศิษย์ด้วย ผู้เรียนและเลียนจากตัวครู การทำตัวเป็นต้นแบบ หรือแบบอย่างจึงเป็นสิ่งที่มียุทธูปผลมากกว่าการบอกกล่าวเฉย ๆ เพราะการแสดงต้นแบบให้เห็นด้วยสายตานั้น เป็นภาพที่มองเห็นชัดเจนและง่ายต่อการลอกเลียนยิ่งกว่าการรับฟังและบอกเล่าอย่างปกติ ถ้าต้องการให้ผู้เรียนเป็นอะไร จงพยายามแสดงออกเช่นนั้นทั้งในการดำเนินชีวิตและการสนทนา เป็นต้น

2. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง คุณลักษณะประการแรกของความเป็นครูก็คือ ต้องสอนได้ สอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในตนเอง มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี การสอนของครูแต่ละคนนั้นขึ้นกับทักษะและลักษณะของตนเอง (Teaching skill and style) เป็นการนำเทคนิควิธีและทักษะหลาย ๆ ด้านมาผสมผสานให้เหมาะสมสอดคล้องกัน จึงต้องใช้เทคนิคและทักษะหลายด้านร่วมกับประสบการณ์เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ 1. สอนเนื้อหาวิชาการตามหลักสูตรรายวิชาที่ได้รับมอบหมาย มีการเตรียมการสอนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ตั้งแต่การทำ Course Syllabus แผนจัดการเรียนรู้ หรือแผนการสอนรายชั่วโมง การดำเนินการสอน และการประเมินผล มีการปรับปรุงพัฒนา และสร้างผลงานทางวิชาการอยู่เสมอ 2. สอนการปรับตัวให้เหมาะสมในสังคม 3. สอนให้ให้เจริญเติบโต มีความคิด มีเหตุผล และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตามแผนที่ได้กำหนดหรือเตรียมการไว้เป็นอย่างดี การสอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง สอนศิษย์ด้วยความตั้งใจ ไม่สอนแบบสุกเอาเผากินแบบถึงชั่วโมงก็ไปสอนมิได้เตรียมการสอน วิชาอะไรควร รู้ก็ต้องให้รู้ ที่ควรจะทำต้องให้ทำ ควรจะให้เข้าใจทดลองลงมือปฏิบัติ ควรให้ศิษย์ได้เรียนดี ได้รู้ดี ทำการงานได้ดี หรืออย่างที่ว่า เรียนให้รู้ ดูให้จำ ทำให้ได้ และใช้ให้เป็น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3. สอนศิลปวิทยาให้โดยไม่ปิดบัง คือ ผู้สอนวิชาใดก็ต้องสอนให้ครบตามแผนการสอนของเนื้อหาวิชานั้น ๆ ไม่ปิดบัง หรือขี้กัไว้เพราะกลัวศิษย์จะรู้ทันหรือหวงความรู้ หรือเพราะต้องการจะขายข้อลับในโอกาสต่อไป หรือสอนแบบรวดรีดไม่ชัดเจน ตัดลัดลำดับการสอน และไม่ทุ่มเท ขาดจิตวิญญาณของความเป็นครู ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบในลักษณะเช่นนี้ไว้เหมือนกัน โดยพระพุทธองค์ตรัสสอนไว้ในหลักทศ 6 ในสังคาลกสูตร (พระสูตรต้นตอปฏิภาณ 3 สังคาลกสูตร, ออนไลน์) การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบตามหลักทศ 6 ได้ถูกต้องได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธที่ดี ได้แก่ ทศเบ็องขวา (ทักขิณทศ) หมายถึง ครูอาจารย์ ซึ่งอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคลเป็นบุคคล ซึ่งต้องอนุเคราะห์ศิษย์ ด้วยธรรม 5 ประการ เมื่อครูอาจารย์ ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยธรรม 5 ประการ ศิษย์ก็ควรแสดงความกตัญญูถือปฏิบัติต่อท่านด้วยธรรม 5 ประการ ดังนี้

1 หลักธรรมตามหน้าที่ของครูอาจารย์ต่อศิษย์

- 1) แนะนำในทางที่ดี
- 2) ให้เรียนดี
- 3) บอกศิลปวิทยาให้โดยไม่ปิดบังอำพราง
- 4) ยกย่องศิษย์ให้ปรากฏในหมู่เพื่อนฝูง
- 5) ป้องกันให้ศิษย์มีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ

2. หลักธรรมตามหน้าที่ของศิษย์ต่อครูอาจารย์

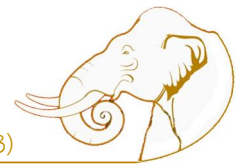
- 1) ลูกศิษย์นรับ
- 2) เข้าไปคอยรับใช้
- 3) เชื้อฟังคำสั่งสอน
- 4) ช่วยเหลือปรนนิบัติท่าน
- 5) ตั้งใจเรียนศิลปวิทยาดด้วยความเคารพ (ที.ปา. 11/198-204/202-206.)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า งานที่ยิ่งใหญ่ของครู คือ การสอนคน ครูควรเชื่อและนับถือตนเองเชื่อในคุณค่าของสิ่งที่ครูพยายามทำให้สำเร็จนั้น คือ สอนให้ผู้อื่นได้เรียนรู้เพื่อจะสามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ทั้งหลายทั้งปวง ความเป็นครูของครูนั้นสอนให้ลูกศิษย์รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหาเป็น ให้มีการคิดอย่างเสรีกระตุ้นให้นักเรียนมีการคิดอย่างอิสระเสรี การคิดแบบนี้ไม่ใช่ว่าคิดอย่างเลื่อนลอย คิดไม่มีเหตุผล คิดเรื่อยเปื่อยแต่หากเป็นการคิดด้วยเหตุผล เป็นต้น

3. การชี้แนะให้ศิษย์มีปัญญาและคุณธรรม

การยกย่องศิษย์ควรมีการปฏิบัติให้ปรากฏในเพื่อนฝูงของครูอาจารย์ คือการรับรองคุณธรรม ความรู้ความสามารถของศิษย์ของตน ให้ครูได้รับทราบ ว่า ศิษย์คนใดมีความเชี่ยวชาญด้านใด มีความซื่อสัตย์ หรือมีคุณธรรมอะไรอย่างใดบ้าง การยกย่องจากครูอาจารย์ ทั้งนี้เพราะว่าถ้าเขาไม่ดีจริง ความเสียหายก็จะสะท้อนกลับมาที่ครูอาจารย์อย่างแน่นอน

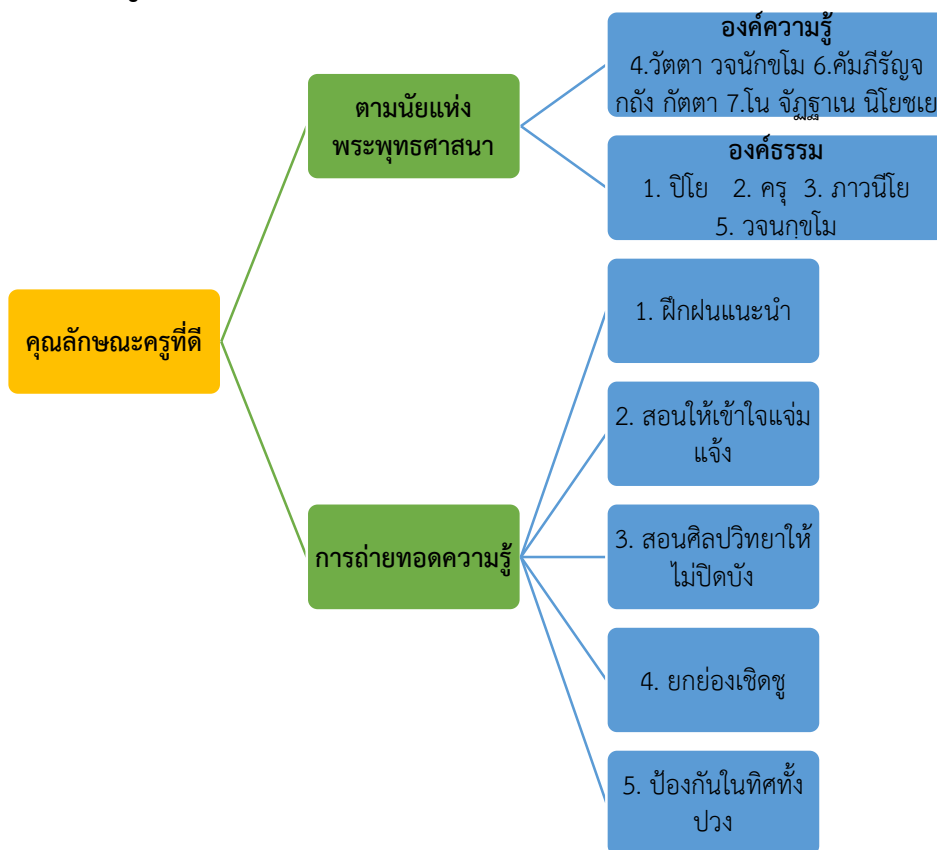
1. ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง ได้แก่ จัดให้มีการประกาศเชิดชูความรู้ความสามารถ คุณงามความดีของศิษย์ตนให้เป็นที่ประจักษ์แก่เพื่อนฝูง หรือแก่สังคมเพื่อจะได้เป็นตัวอย่างที่ดีและเป็นการสร้างเสริมขวัญและกำลังใจแก่ศิษย์ ในการที่จะมีฉันทะและอุตสาหะที่จะทำดียิ่ง ๆ ขึ้นต่อไปทั้งจะเป็นการกระตุ้นให้ศิษย์คนอื่น ๆ ยากจะได้รับการยกย่องเช่นนั้นด้วย ซึ่งครูได้ขึ้นชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีความทันสมัยด้านความรู้ในทางวิชาการ และการปฏิบัติ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. **ทำการป้องกันในทิศทั้งปวง** ได้แก่ ป้องกันศิษย์ของตนมิให้เสื่อมเสียทั้งป้องกันชื่อเสียงและความปลอดภัย โดยฝากฝังกับผู้หลักผู้ใหญ่ในถิ่นที่ศิษย์อาศัยอยู่ หรือในถิ่นที่ศิษย์จะเดินทางไป ฝากฝังกับผู้บังคับบัญชา ในหน่วยงานที่ศิษย์ทำงาน ทั้งนี้จะได้รับความไว้วางใจ การต้อนรับและความเอาใจใส่เป็นอย่างดี เพราะเป็นศิษย์มีครูอาจารย์ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ครูอาจารย์สำนึกในหน้าที่เป็นครูอาจารย์ที่ดีมีสัมพันธภาพทางใจกับศิษย์ไว้มิเสื่อมคลาย ไม่ทอดทิ้งศิษย์ในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้วิชาการสาขาต่าง ๆ ได้รับการสืบทอดไม่ตายไปตามผู้รู้หรือผู้เป็นเจ้าของ และเพื่อให้สังคมได้มีนำทางที่ดี (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า นอกจากเป็นผู้สั่งสอนศิลปวิทยาแก่ศิษย์แล้ว สิ่งหนึ่งที่ครูควรทำ คือ การแนะนำสั่งสอนศิษย์เพื่อให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสมกับศิษย์สามารถแนะนำศิษย์ได้ด้วยการชูกำลราบ การยกย่องชมเชย และการกระทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง แนะนำให้ศิษย์ประพฤติตนเป็นคนดี โดยการตักเตือนให้แก่ตนเอง หากไม่ได้ผลจึงค่อยใช้มาตรการข่มขู่ให้กลัว ส่วนจะเลือกใช้มาตรการใดก็สุดแล้วแต่จะเหมาะสมกับความผิดที่ทำลงไป เป็นต้น

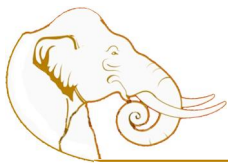
องค์ความรู้ใหม่

บทสรุป

ลักษณะของครูที่ดีมีมากมายหลายแบบการที่จะยอมรับว่าครูที่ดีจะต้องมี ลักษณะอย่างไรขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของแต่ละบุคคล แต่เมื่อพิจารณาตามบริบทของสังคมไทย และความเชื่อมสัมพันธ์กับหลักพระพุทธศาสนา ครูผู้เรียนสามารถนำมาเป็นหลักยึดในการพัฒนาตนเองได้ ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา ลักษณะของครูที่ดี ประกอบด้วย ปิโย ครุ ภาวนียโย วัตถุประสงค์ คัมภีร์กฎ กถิง กัตตา โน จัฎฐาเน

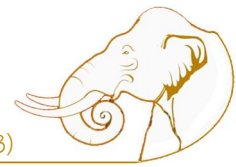

นิโยชเย นอกจากนี้ การอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ทั้งด้านศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ตามความรู้ความสามารถ ตามกำลังสติปัญญา ครูยังต้องบ่มเพาะลักษณะนิสัยของศิษย์ให้เป็นบุคคลที่ควรแก่การพัฒนา มีความเป็นกัลยาณมิตรกับศิษย์ เพราะว่าศิษย์นั้นเป็นผู้ต้องการปัญญา มิตรทั้งหลายย่อมกระทำหน้าที่ต่อกันในฐานะของผู้มีความจริงใจต่อกัน แต่เหนือสิ่งอื่นใดครูต้องบรรลุซึ่งศักยภาพแห่งตนว่ามีความรู้ความสามารถ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ก่อนที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุศักยภาพของตนเองเช่นกัน เมื่อครูเปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้เท่าทันแล้วย่อมบ่มเพาะให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มาใช้ในการดำรงชีวิต ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553*. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ทวีป อภิสัทธา. (2556). *สอนเป็น สอนดี สอนเก่ง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิดารัตน์ วงษ์พันธ์. (2551). “การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์และวิถีจัดการความขัดแย้งกับความสามารถในการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 จังหวัดสุพรรณบุรี”. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติการศึกษา*, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธีรังกูร วรบำรุงกุล. (2560). *กฎหมายการศึกษา*, จันทบุรี: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). *ธรรมนุญชีวิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 36). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- _____. (2552). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 13 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิธรรม.
- _____. (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 30). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต.
- พัชรินทร์ รุจิรานุกุล, และธันวดี ดอนวิเศษ. (2559). แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี *สู่ความเป็นครูมืออาชีพ. วารสารวิจัยรำไพพรรณี*. 10(4), 137-147.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). *พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สันติ บุญภิรมย์. (2557). *การบริหารจัดการในห้องเรียน*. กรุงเทพมหานคร: ทริปเปิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). *เสริมพลังบทบาทครูโลกที่เปลี่ยนแปลงในมุมมองของเอเชียแปซิฟิก*. กรุงเทพมหานคร: ฟันนี่พับลิชชิง.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tripitaka: Thai Version*. Bangkok: MCU Press.

Tangtongmadan S. (2008). *Buddhist Ethics*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press. [in Thai]